
Nenad
POKOS

Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*
Zagreb

GLAVNE
ZNAČAJKE
OBRAZOVNE
STRUKTURE
STANOVNIŠTVA
HRVATSKE

Obrazovna struktura stanovništva (ili struktura po obrazbi) zacijelo je jedna od najslabije istraženih struktura hrvatskoga stanovništva. Za razliku od ostalih struktura stanovništva (prema dobi, spolu, narodnosti, aktivnosti itd.), o obrazovnoj strukturi stanovništva Hrvatske nije napisan ni jedan rad s demografskoga stajališta. Zato toliko i ne čudi što su širu javnost nakon objave konačnih rezultata popisa stanovništva 2001. najviše iznenadili upravo podaci o obrazovnoj strukturi hrvatskih građana. Naime, u većini novinskih napisa tada se navodilo da je obrazovna struktura stanovništva katastrofalna, pokazatelji porazni, odnosno poražavajući, i tome slično. Stoga je svrha ovog rada rasvijetliti neke nepoznanice oko obrazovne strukture stanovništva Hrvatske tako da se prikažu najvažnije promjene prema obrazovnim obilježjima u posljednjih tridesetak godina i da se uoče glavne razlike u usporedbi s europskim zemljama, posebice nekim susjednima te unutar same Hrvatske. Promjene su prikazane prema dvama osnovnim obrazovnim obilježjima stanovništva: “pismenosti” i “školskoj spremi”.

Prije same analize važno je naglasiti da se od 1981., na popisima stanovništva i u njegovim iskazanim rezultatima, obilježja o školskoj spremi prikupljaju, odnosno objavljuju, samo za stanovništvo staro 15 godina i više. Razlog tome je taj što se želi obuhvatiti samo stanovništvo starije od uzrasta obveznoga pohađanja škole. S druge strane, u svim popisima nakon II. svjetskog rata podaci o pismenosti prikupljeni su i objavljeni samo za stanovništvo staro 10 godina i više.

Stanovništvo prema pismenosti

Pitanje o pismenosti stanovništva postavljeno je u svim popisima, ne samo nakon II. svjetskog rata već i u onima iz prve polovice 20. stoljeća, kada je to ujedno bilo jedno od osnovnih pitanja (Pokos, 2003.). Naime, s pomoću po-

pisnih podataka najlakše se dolazilo do spoznavanja pismenosti stanovništva i razlika između pojedinih naraštaja i upravno-teritorijalnih jedinica. Uz to što su u popisima stanovništva na pitanje o pismenosti odgovarale samo osobe stare 10 godina i više, ono je postavljano samo onim osobama koje nisu pohađale školu ili koje su imale završen tek jedan, dva ili tri razreda osnovne škole. U popisima stanovništva pismenim se osobama smatraju one koje izjave da znaju pročitati i napisati neki uobičajeni tekst, odnosno pismo na bilo kojem jeziku. U mnogim razvijenim državama pitanje o pismenosti definirano na ovaj način ne postavlja se već dugi niz desetljeća. Tako se u Švedskoj pitanje o (ne)pismenosti prestalo postavljati već 1921. (Wertheimer-Baletić, 1999.), u Engleskoj 1932., u Austriji 1934., Danskoj, SAD-u i Japanu 1940. itd. Pismenost još zadržava svoje mjesto u hrvatskim popisima, sve dok se nepismenost ne svede na beznačajan minimum. Iz tablice 1 vidi se da su 1971. godine nepismene osobe činile 9% ukupnoga stanovništva Hrvatske starog 10 godina i više. Kasnijih godina dolazi do znatnoga smanjenja udjela nepismenih osoba. Tako je 1981. taj udio iznosio 5,6%, deset godina poslije 3%, dok je 2001. zabilježeno 1,8% ili oko 70.000 nepismenih osoba.

Tablica 1.
Nepismeno stanovništvo
Hrvatske staro 10 godina i
više 1971., 1981., 1991. i
2001. godine

Godina	Ukupan broj nepismenih	Udio u uk. st. 10 god. (%)	Udjel nepism. žena u uk. broju nepism. (%)	Nepism. žene ≥ 50 god. u uk. broju nepism. (%)
1971.	338.518	9,0	75,0	55,3
1981.	219.648	5,6	78,8	66,1
1991.	127.438	3,0	81,7	74,9
2001.	69.777	1,8	81,8	73,5

Izvor: Statistički ljetopis 2002. DZS, Zagreb, 2002. Popis stanovništva 1991. Stanovništvo prema školskoj spremi, pismenosti i spolu. Dokumentacija 884. DZS, Zagreb, 1994. Popis stanovništva 2001. (www.dzs.hr/popis)

U svim promatranim godinama žene su činile znatnu većinu nepismenoga stanovništva; 1971. točno tri četvrtine, a 2001. već 81,8%. Godine 2001. bilo je oko 57.000 nepismenih žena, čime su one bile gotovo pet puta brojnije od muškaraca. Znatno veći bio je te godine i udio nepismenih žena u ukupnom broju žena starih 10 godina i više (2,8%), dok je kod muškaraca taj udio iznosio tek 0,8%. Kako među nepismenim muškarcima, tako i među ženama prevladavaju osobe starijih dobnih skupina. Međutim, uočava se da su 2001. nepismene žene stare 50 godina i više činile

čak 73,5% cjelokupnoga nepismenog stanovništva. Analizirajući broj nepismenih žena iz te dobne skupine, uočava se i da one čine čak 89,9% svih nepismenih žena 2001. godine. Do povećanja relativnog udjela žena u nepismenom stanovništvu te pogotovo do znakovita porasta udjela žena starih 50 godina i više, tijekom promatranog razdoblja dolazi zbog veće smrtnosti muškaraca (pa tako i nepismenih muškaraca od nepismenih žena), odnosno duljega trajanja života ženskoga stanovništva (prosječno za 7 godina). Ovi podaci upućuju na zaključak da će se relativan broj nepismenih znatnije smanjiti tek za dva do tri desetljeća, kada u ukupnoj populaciji ostane veoma malen broj tih, već sada ostarijelih, žena. Međutim, ono što može zabrinjavati jest podatak da je 2001. među djecom od 10 do 14 godina bila 791 nepismena osoba, dok ih je 1054 popisano u dobi od 15 do 19 godina. Tek bi detaljnija analiza pokazala koliko se od toga broja odnosi na Rome, dok se iz dostupnih popisnih podataka može iščitati da su nepismene osobe u toj dobi relativno najbrojnije u Međimurskoj županiji, gdje čine 15% svih nepismenih. Indikativno je da su u Međimurskoj županiji Romi i najzastupljeniji u Hrvatskoj, jer 30,5% svih hrvatskih Roma živi u toj županiji. U ostalim županijama stanovništvo između 10 i 19 godina čini između 1,5 i 6% svih nepismenih.

Stanovništvo prema školskoj spremi

Školska je sprema uz "pismenost" osnovno obilježje za spoznavanje obrazovne strukture stanovništva, a uključena je u popis 1910. te ponovno od 1948. godine. Pod obilježjem *školska sprema* u popisima stanovništva razumijeva se najviša završena škola. Drugim riječima, za oko 200.000 hrvatskih srednjoškolaca u trenutku popisa 2001. navedena je osnovna škola kao najviša završena škola, studenti su prikazani kao osobe sa završenom srednjom školom itd. Popis 2001. iskazao je obilježje *školska sprema* u deset modaliteta. U tablici 2 prikazani su udjeli stanovništva starih 15 godina i više između 1971. i 2001. prema osam modaliteta, jer su sve osobe sa završenim srednjim obrazovanjem prikazane zajedno.¹ Za 1991. i 2001. godinu obrazovna struktura prikazana je i na slikama 1 i 2.

Analizirajući popisne podatke stanovništva prema završenoj školi, uočava se iz popisa u popis smanjenje relativnog udjela stanovništva bez škole i sa završenim nižim obrazovanjem. Tako je na početku promatranoga razdoblja (1971.) bez završene osnovne škole bilo čak 60,6% stanovništva starog 15 godina i više, dok je 2001. taj udio iznosio 18,6%.

Tablica 2.

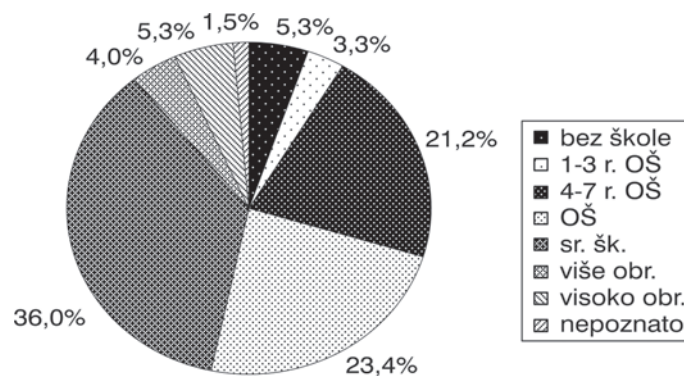
Stanovništvo Hrvatske staro
 15 godina i više prema
 završenoj školi od 1971. do
 2001. (u %)

Završena škola	1971.	1981.	1991.	2001.
Bez škole*	17,0	13,5	5,3	2,9
1-3 razr. osnovne šk.			3,3	4,5
4-7 razr. osnovne šk.	43,6	31,9	21,2	11,2
Osnovna škola	14,8	19,2	23,4	21,7
Srednja škola	20,4	28,3	36,0	47,1
Viša škola	1,4	2,8	4,0	4,1
Visoka škola	2,2	3,6	5,3	7,8
Nepoznato	0,6	0,7	1,5	0,7

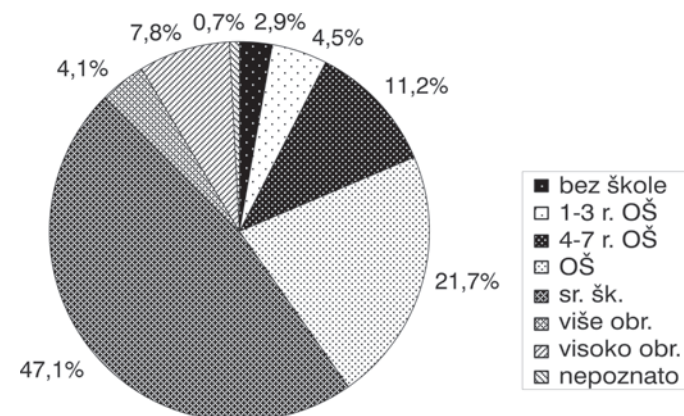
Izvor: kao kod tablice 1.

* Osobe bez škole i sa završenim 1-3 razreda osnovne škole prikazane su 1971. i 1981. zajedno jer su tako prikazane i u popisnim rezultatima.

Slika 1.
 Stanovništvo staro 15 godina i
 više prema završenoj školi
 1991. godine

Slika 2.
 Stanovništvo staro 15 godina i
 više prema završenoj školi
 2001. godine

Unatoč konstantnom znatnom relativnom smanjenju slabije obrazovanoga stanovništva, 2001. godine još oko 686 tisuća stanovnika starih 15 godina i više nije završilo osnovnu školu. To je gotovo jednako ukupnom stanovništvu Zagreba, koji je prema posljednjem popisu stanov-

nika imao oko 692.000 stanovnika. Osobito zabrinjava što među tim osobama čak 105.332 stanovnika ili 2,9% ukupnoga stanovništva Hrvatske nije u trenutku popisa imalo završen ni jedan razred osnovne škole. Podrobnija analiza otkriva da među tim stanovništvom žene čine 79,9%, dok žene stare 50 godina i više sudjeluju sa 72,8% (tablica 3).

Godina	Ukupan broj st. bez škole	Udjel u uk. st. 15 god. (%)	Žene bez šk. u uk. broju st. bez šk. (%)	Žene bez šk. ≥ 50 god. u uk. broju žena bez šk. (%)
1991.	204.591	5,3	74,2	-*
2001.	105.332	2,9	79,9	72,8

* Za 1991. godinu nisu dostupni podaci o dobnoj strukturi stanovništva prema školskoj spremi.

Tablica 3.

Stanovništvo Hrvatske staro 15 godina i više bez ijednog završenog razreda škole 1991. i 2001. godine

Doda li se tome da 2001. godine među 84.125 žena bez (ijednog završenog razreda) škole pedesetogodišnjakinje i starije čine čak 91,1%, nameće se zaključak da se zbog podjednakih udjela, pogotovo starijih žena, kao i kod nepismenog stanovništva, znatnije smanjenje apsolutnog broja i relativnog udjela stanovništva bez škole može očekivati za dvadesetak ili tridesetak godina. Ovdje se jedino može dodati da za poboljšanje obrazovne strukture većine toga stanovništva zbog njihove starosne strukture ne bi više pomogla nikakva reforma osnovnog obrazovanja ili školstva općenito. Ono na što se još može utjecati jest čak 17.254 stanovnika bez završene osnovne škole u populaciji srednjoškolske dobi (15-19 godina), što je 2001. činilo čak 5,8% ukupnoga stanovništva u promatranoj dobi. Premda su jedan dio tih adolescenata činili ponavljači koji su u vrijeme popisa još uvijek pohađali osnovnu školu, taj je broj znatno veći od npr. 5470 osoba bez završene osnovne škole u dobi od 20 do 24 godine (1,8% stanovništva te dobne skupine). Ovdje se postavlja pitanje koliko je na njihov prestanak školovanja utjecao rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, odnosno njihovo eventualno progonstvo ili izbjeglištvo. Naime, 1991. i 1992. godine dio tih osoba već je polazio školu ili je tek trebao upisati prvi razred, ali su zbog navedenih razloga prekinuli školovanje ili čak odustali od upisa u školu.

Nasuprot tim, nižeobrazovanim skupinama stanovništva, osobe sa završenom srednjom školom ili višom od toga (više ili visoko obrazovanje) znatno povećavaju svoj udio u ukupnom stanovništvu starom 15 godina i više svakih deset godina. Udio stanovništva u tim skupinama povećan je sa 24% početkom 1970-ih na 59%, koliko je iznosio u posljednjem popisu 2001. Promatrajući samo stanov-

ništvo sa završenom srednjom školom (bez završenih s višom i visokom školom), zapaža se relativno nepovoljna struktura. Naime, čak 58% stanovništva iz te skupine završilo je škole za zanimanje u trajanju od jedne do tri godine te škole za KV i VKV radnike, dok među njima 33,7% čine žene. Oko 32% osoba starih 15 godina i više završilo je škole u trajanju od 4 i više godina, dok je gimnazije završilo tek 10% stanovništva, ali s gotovo dvo-trećinskim udjelom žena (64,1%). Naravno, ovdje nisu uračunane osobe sa završenom gimnazijom, a koje su nakon toga završile višu ili visoku školu. U odnosu na 1971., relativne udjele u ukupnom stanovništvu do 2001. znatno su povećali i najobrazovaniji stanovnici Hrvatske. Njihova struktura te godine s detaljnijom raščlambom (i na magistre te doktore) prikazana je u tablici 4.

Tablica 4.
Stanovništvo sa završenom
višom i visokom školom
2001. godine

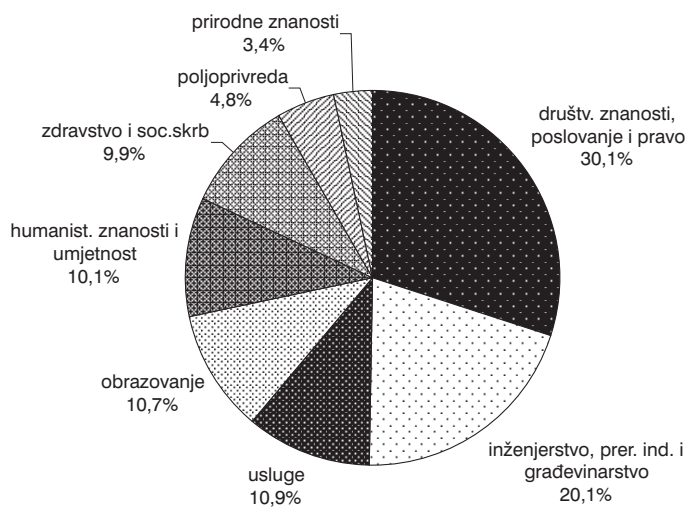
	Ukupan broj	Udio žena (%)
Viša škola	150.167	49,0
Visoka škola	267.885	50,4
Magistri	12.539	40,8
Doktori	7443	32,1
UKUPNO	438.034	49,3

Izvor: Popis stanovništva 2001. (www.dzs.hr/popis)

Iako žene sa 49,3% imaju tek neznatno manji udio od muškaraca u ukupnom višem i visokoobrazovanom stanovništvu, ipak su vidljive značajne razlike ako se razmatra spolna struktura stanovništva sa završenim magisterijem i doktoratom. Naime, u tim skupinama žene imaju znatno manje udjele; kod magistara oko 41%, a kod doktora i manje od trećine u odnosu na njihov ukupni broj. Sigurno je tome glavni razlog veća briga žena oko djece, kućanskih poslova i sl., zbog čega se ne mogu u tolikoj mjeri kao muškarci posvetiti daljnjem školovanju i usavršavanju. Unatoč tome, žene iz popisa u popis čine sve veći udio u najškolovanijem stanovništvu, pa su tako npr. 1971. činile 44,1% ukupnoga stanovništva iz ove skupine, dok je već navedeno da su 2001. činile 49,3% ukupnoga stanovništva (tablica 4).

Stanovništvo s višim i visokim obrazovanjem može se raščlaniti i prema završenim obrazovnim područjima (slika 3). Relativno najviše visokoobrazovanoga stanovništva (30,1%) završilo je područje kojem pripadaju društvene znanosti, poslovanje i pravo. Petina visokoobrazovanoga stanovništva (20,1%) steklo je diplomu iz inženjerstva, prerađivačke industrije i građevinarstava, što zajedno s prvom

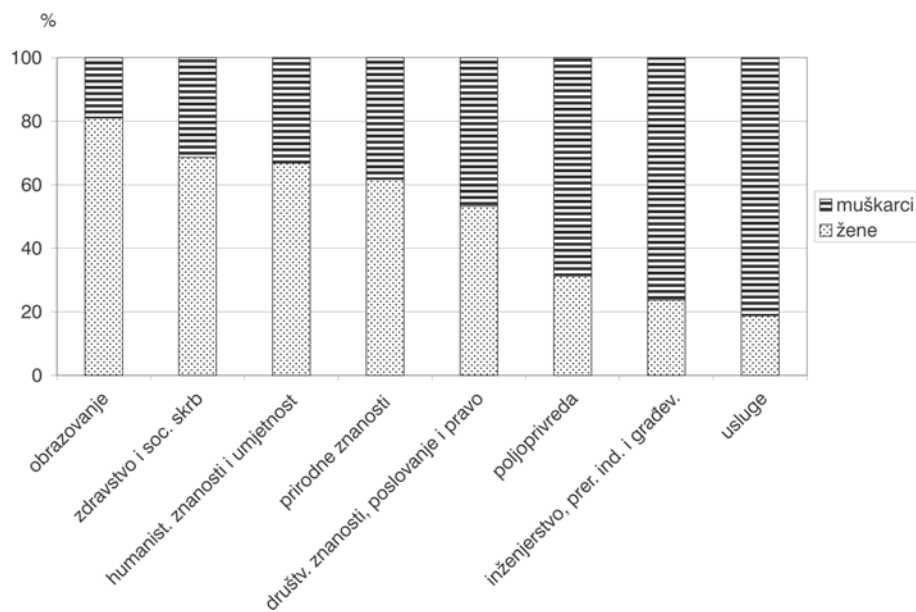
velikom skupinom čini više od polovice ukupno promatranoga stanovništva. Sljedeća četiri obrazovna područja razlikuju se tek unutar jednoga postotnog poena. Tako visokoobrazovano stanovništvo s područja usluga ima udio od 10,9%, obrazovanje 10,7%, humanističke znanosti i umjetnost 10,1%, a zdravstvo i socijalna skrb 9,9%. Na začelju su obrazovna područja vezana uz poljoprivredu (4,8%) i prirodne znanosti (3,4%).

Slika 3.
 Stanovništvo sa završenom višom školom prema obrazovnim područjima 2001. godine

Stanovništvo s višim i visokim obrazovanjem može se uz završena obrazovna područja analizirati i prema spolu (slika 4). Najveća disproporcija zabilježena je na području

Slika 4.
 Stanovništvo sa završenom višom i visokom školom prema obrazovnim područjima i spolu 2001. godine

usluga, gdje muškarci čine čak 81,2% ukupnoga stanovništva. Muškarci sa 76,3% još prevladavaju u inženjerstvu, prerađivačkoj industriji i građevinarstvu te u poljoprivredi sa 68,7%. U svim ostalim područjima prevladavaju žene, s time da najveći udio imaju u obrazovanju, gdje čine 81,0% ukupnoga stanovništva s višim i visokim obrazovanjem.

Razlike u obrazovnoj strukturi stanovništva između hrvatskih regija

Za potrebe ovog rada hrvatski je prostor radi uočavanja razlika u obrazovnoj strukturi stanovništva raščlanjen na petnaest "regija". Prikazane regije treba shvatiti u uvjetnom smislu, jer su nastale kao kombinacija tradicionalnih i nodalno-funkcionalnih regija. Premda takva podjela ima i nedostataka, smatralo se da je takav prikaz reprezentativniji nego po županijama, gdje bi npr. Rijeka znatno poboljšala obrazovnu strukturu stanovništva Gorskog kotara, Split stanovništva svojeg zaleđa itd. Tako je Dalmacija podijeljena na tri uzdužna područja koja se na isti način često raščlanjuju u geografskim istraživanjima; otoke, obalu i zaleđe. Pod obalom se razumijevaju svi gradovi i općine koje imaju izlaz na Jadransko more, osim općine Zadar, koja na njega izlazi tek u širini od nekoliko desetaka metara. Dakle, ovdje nisu uključene općine koje izlaze na Novigradsko i Karinsko more (Obrovac i Novigrad), dok je Pelješac također smatran obalom, a čitav otok Pag priključen je kvarnerskoj regiji. Slavonija je podijeljena na "zapadnu" i "istočnu", a središnja Hrvatska na Grad Zagreb, zagrebački prsten (koji odgovara području Zagrebačke županije), Hrvatsko zagorje (Krapinsko-zagorska i Varaždinska županija), Međimurje (Međimurska županija), Banovinu i Kordun (Sisačko-moslavačka i Karlovačka županija) te središnju Hrvatsku u užem smislu (sav ostali prostor središnje Hrvatske). Ostale su regije Lika, Gorski kotar, Istra i Kvarner. Potonja regija obuhvaća opatijsko, riječko, crikveničko i senjsko područje te otoke Krk, Rab, Cres, Lošinj i Pag.

Razlike u obrazovnoj strukturi stanovništva prema tako određenim regijama prikazane su u tablici 5 tako da je broj stanovnika bez škole dijeljen s brojem stanovnika koji su završili višu i visoku školu i pomnožen sa sto (dakako da je u obzir uzimano samo stanovništvo staro 15 godina i više). Rezultati dobiveni na taj način pokazuju da je 2001. na razini Hrvatske na 100 visokoobrazovanih stanovnika dolazilo 24 stanovnika bez škole. Između promatranih regija najpovoljnije pokazatelje imaju Grad Zagreb sa 5,1 stanovnikom bez škole na 100 visokoobrazovanih te Kvarner,

gdje je taj odnos 7,4 prema 100. Nepovoljnije stanje od hrvatskoga prosjeka zabilježeno je u zagrebačkom prstenu, središnjoj Hrvatskoj, istočnoj Slavoniji, Banovini i Kordunu, zapadnoj Slavoniji te Lici, gdje je 2001. dolazilo 83,5 stanovnika bez škole na 100 stanovnika s višom i visokom školom. Daleko najnepovoljnije pokazatelje između ovako izdvojenih regija ima dalmatinsko zaleđe, kao jedina regija u kojoj je bilo više osoba bez ijednoga završenog razreda osnovne škole nego visokoobrazovanoga stanovništva. Svakako da jedan od razloga takvom stanju leži u činjenici da je ova regija prikazana bez ijednoga većeg grada, a čije bi stanovništvo znatno popravilo obrazovnu strukturu stanovništva toga područja (pogotovo ako bi to bio Split).

"Regija"	Broj st. bez škole	Broj st. sa završenom višom i visokom šk.	St. bez škole
			Visoko- obrazovano st.
Zagreb	7450	147.480	5,1
zagrebački prsten	6286	20.126	31,2
Hrvatsko zagorje	4761	19.652	24,2
Međimurje	1221	6288	19,4
središnja Hrvatska	8300	18.178	45,7
zapadna Slavonija	13.826	20.870	66,2
istočna Slavonija	14.160	30.521	46,4
Banovina i Kordun	12.618	22.223	56,8
Gorski kotar	333	1753	19,0
Kvarner	2904	39.429	7,4
Istra	2546	21.971	11,6
Lika	2109	2525	83,5
dalmat. otoci	901	5634	16,0
dalmat. obala	13.081	71.961	18,2
dalmat. zaleđe	14.690	10.859	135,3

Tablica 5.

Broj stanovnika starih 15 godina i više bez škole te sa završenom višom i visokom školom uz njihov međusobni odnos po hrvatskim "regijama" 2001. godine

Slika 5.

Broj stanovnika starih 15 godina i više bez škole na 100 stanovnika s višom i visokom školom

Usporedba obrazovnih struktura stanovništva Hrvatske i europskih zemalja

Svaka detaljnija usporedba obrazovne strukture stanovništva Hrvatske s više europskih zemalja bila bi metodološki manjkava zbog različitih obrazovnih sustava između pojedinih država. Stoga su ovdje prikazani samo podaci za nepismene i visokoobrazovane prema posljednjim podacima UNESCO-a, i to samo za europske države za koje su podaci dostupni. Udjeli nepismenih osoba starih 15 godina i više prikazani su u tablici 6, dok je u citiranom izvoru podataka navedeno da su podaci procijenjeni za 2000. godinu. Kao što je već navedeno, za većinu zapadnoeuropskih država podataka o nepismenima nema jer se u njima to pitanje više ne postavlja. Prema ovom obilježju nema ni podataka za Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju, Srbiju i Crnu Goru itd. Između dostupnih podataka uočava se da daleko najviše udjele nepismenoga stanovništva, s oko 15% u stanovništvu starom 15 godina i više, imaju Albanija i Turska, ako se potonja promatra kao europska država. Nakon njih slijede također dvije južnoeuropske države s

oko 8% nepismenog stanovništva; Portugal i Malta. Pridoda li se tome da su Španjolska i Grčka još jedine dvije države s više od 2% nepismenoga stanovništva, može se zaključiti da u Europi relativno najveće udjele nepismenih imaju upravo mediteranske zemlje te Portugal, koji se nalazi u neposrednom susjedstvu. Razloge takvu stanju u tim državama, osim njihove relativne nerazvijenosti, treba tražiti i u jakoj patrijarhalnoj tradiciji, zbog čega je u prošlosti mnogim ženama uskraćivano školovanje. Tako je npr. u Albaniji udio nepismenih žena u ukupnom broju žena čak 23%, a muškaraca 7,9%, u Portugalu 10,1% kod žena te 5,3% kod muškaraca itd. Prema prikazanim podacima Hrvatska se sa 1,7% nepismenoga stanovništva nalazi približno u rangu Rumunjske, Italije i Bugarske. Premda s daleko manjim relativnim udjelom nepismenoga stanovništva od pojedinih zemalja, u Hrvatskoj još uvijek živi znatno više nepismenih ne samo u odnosu na zapadnoeuropske zemlje (gdje se smatra da takvih osoba više nema) nego i u odnosu na Poljsku te države proistekle iz bivšega SSSR-a (Latviju, Estoniju, Bjelorusiju, Rusiju, Litvu i Ukrajinu), gdje se ti udjeli kreću između 0,2% i 0,4% ukupnoga stanovništva starog 15 godina i više.

Država	Udio nepismenih (%)
Albanija	15,3
Turska	15,0
Malta	8,0
Portugal	7,8
Grčka	2,8
Španjolska	2,4
Rumunjska	1,9
Hrvatska	1,7
Italija	1,6
Bugarska	1,6
Moldavija	1,1
Mađarska	0,7
Slovenija	0,4
Ukrajina	0,4
Litva	0,4
Rusija	0,4
Poljska	0,3
Bjelorusija	0,3
Estonija	0,2
Latvija	0,2

Tablica 6.

Relativni udio nepismenih u ukupnom stanovništvu starom 15 godina i više u nekim europskim državama (procjena 2000.)

Izvor: UNESCO Institute for Statistics. Estimated illiteracy rate and illiterate population aged 15 years and older, by country, 1970 – 2015. www.uis.unesco.org

Kod visokoobrazovanih osoba (tablica 6) uzeto je u obzir stanovništvo staro 25 godina i više, jer UNESCO za tu dobnu skupinu daje podatke za više država nego za stanovništvo starije od 15 godina. Podaci se odnose na 1990. godinu, odnosno kod nekih država za godinu-dvije prije, odnosno kasnije od navedene godine. I ovdje nisu dostupni podaci za sve države, npr. za Albaniju, Tursku, Bosnu i Hercegovinu itd. Zbog toga, između ostalog, Hrvatska zauzima posljednje mjesto po udjelu visokoobrazovanoga stanovništva. Međutim, treba spomenuti da se podaci za Hrvatsku odnose samo na osobe koje su završile fakultet, umjetničku akademiju ili sveučilišni studij (odnosno, po metodologiji 2001., za visokoobrazovano stanovništvo), dok se npr. za Sloveniju – osim za tu skupinu – podaci odnose i na stanovništvo sa završenom višom školom. Krajnje su upitni i podaci za Srbiju i Crnu Goru, jer je malo vjerojatno da je 1991. u toj državi bilo relativno više stanovništva s fakultetskom diplomom nego u Hrvatskoj. Na to upućuju i podaci popisa stanovništva koji je 2002. proveden u Srbiji i Vojvodini, dakle ne u cjelovitoj državi po imenu Srbija i Crna Gora. U te dvije cjeline, koje su ipak razvijenije od preostalih sastavnih područja spomenute države, tj. od Crne Gore i Kosova, zabilježeno je 2002. godine 6,5% stanovništva s višom i visokom školom u ukupnom stanovništvu starom 15 godina i više. Da je popis stanovništva proveden na Kosovu i u Crnoj Gori, taj bi udio bio još i manji. Kao što je već navedeno, u Hrvatskoj je godinu prije popisa u Srbiji i Vojvodini stanovništvo s visokom školom činilo 7,8% stanovništva u promatranoj dobi. Dakle, podatak UNESCO-a o relativno većem udjelu visokoobrazovanih u Srbiji i Crnoj Gori nego u Hrvatskoj ne odgovara činjeničnom stanju. Unatoč tome, Hrvatska ipak ulazi u red europskih država s najmanjim udjelom visokoobrazovanoga stanovništva. Ovdje će se za razloge takva stanja navesti misli Ivana Čehoka: "...jedan od glavnih razloga za manjak visokoobrazovanih je taj što je u Hrvatskoj manjak mladih ljudi. Dodatne razloge Čehok nalazi i u ratu, velikim migracijama stanovništva i stalnu odljevu mozгова iz Hrvatske u posljednjih deset godina" (Pandža, 2002.). Kao moguća rješenja za podizanje relativnog udjela visokoobrazovanih ovdje će se navesti riječi demografa Jakova Gele: "Udvostručavanje izdvajanja za obrazovanje iz BDP-a, omogućavanje permanentnog obrazovanja i doškolanja, ukidanje kvota (numerus causus), bar na društvenim fakultetima, zaustavljanje iseljavanja mladih, stručnih kadrova, a što sve treba pratiti stručno i kvalitetno razrađen 'scenarij' podizanja stope razvoja zemlje" (Cvrtila, 2002.).

Država	Udio visokoobrazovanih (%)
Danska	19,6
Norveška	17,9
Finska	15,4
Bugarska	15,0
Estonija	13,7
Latvija	13,4
Litva	12,6
Moldavija	10,6
Slovenija	10,4
Mađarska	10,1
Slovačka	9,5
Češka	8,5
Španjolska	8,4
Portugal	7,7
Rumunjska	6,9
Srbija i Crna Gora	6,7
Hrvatska	6,4

Izvor: UNESCO Institute for Statistics.

Nenad Pokos
**Glavne značajke obrazovne
strukture stanovništva
Hrvatske**

Tablica 7.

Visokoobrazovano stanovništvo staro 25 godina i više u nekim europskim državama (oko 1990.)

Zaključak

Premda je obrazovna struktura stanovništva Hrvatske iz popisa u popis sve povoljnija, ipak se 2001. godine uočava nekoliko zabrinjavajućih podataka. Osim što je još nepismeno 1,7% ukupnoga stanovništva starog 10 godina i više, posebno obeshrabruje činjenica da čak 18,6% stanovništva starog 15 godina i više nema završenu osnovnu školu. Nepovoljni pokazatelji obrazovne strukture proizlaze i iz podatka da je fakultetsku diplomu u trenutku popisa imalo tek 7,8% stanovništva, što predstavlja jedan od temeljnih razvojnih problema. Uspoređujući obrazovnu strukturu hrvatskoga stanovništva s europskim državama, zapaža se da još zaostajemo za Europom. Naime, promatrajući dvije krajnje kategorije, Hrvatska ima iznadprosječan udio nepismenog stanovništva, a ispodprosječan udio visokoobrazovanih osoba.

¹ U popisu 2001. stanovništvo sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem prikazano je u tri skupine: škole za zanimanja u trajanju 1-3 godine i škole za KV i VKV radnike, škole za zanimanja u trajanju od 4 i više godina te gimnazije. U rezultatima popisa npr. 1991. te su osobe prikazane u četiri kategorije.

BILJEŠKA

LITERATURA

- Cvrtila, M. (2002.), Hrvati tek završili osnovnu školu. Slobodna Dalmacija, 15. srpnja.
- Pandža, G. (2002.), Hrvatska može u svijet ne s jeftinom nego s obrazovanom radnom snagom. Vjesnik, 19. lipnja.
- Pokos, N. (2003.), Metodološke promjene u popisima stanovništva. Hrvatska revija, godište III, broj 1.
- Wertheimer-Baletić, A. (1999.), Stanovništvo i razvoj. MATE, Zagreb.